

पाठ ३ संस्कृतिको नयाँ यात्रा कक्षा ११ नेपाली अभ्यास

सुधा त्रिपाठी

शब्दभण्डार

१. उस्तै अर्थ आउने शब्दहरूको जोडा मिलाउनुहोस् ।

प्रतिष्ठा : इज्जत

एकाकार : एकै किसिमको

उत्पीडन : पीडा दिइएको

विद्रोह : ठूलो विरोध

कार्यान्वयन : विधिपूर्वक व्यवहारमा ल्याउने काम

प्रवाहशील : निरन्तर बगिरहने

२. दिइएका अर्थ मिल्ने पदावलीहरू पाठबाट खोजेर लेख्नुहोस् ।

क) जीवनलाई पवित्र पार्ने काम : **जीवनबोध**

ख) समुद्रको जहाजमा बसेर यात्रा गर्ने : **नाविक यात्रा**

ग) एउटै मात्र संस्कृति : **एकल संस्कृति**

घ) यात्रालाई प्रत्येक हेर्ने दर्शक : **यात्राको साक्षी**

ङ) सांस्कृतिक हिसाबले प्राप्त गर्ने न्याय : **सांस्कृतिक न्याय**

च) विचलित नहुने यात्रा : **अविचलित यात्रा**

छ) सबैको हग लाग्ने सन्तति : **साभ्का सन्तति**

३. शब्दकोश हेरेर दिइएका शब्दहरूको अर्थ लेख्नुहोस् ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

स्मृति : स्मरण , सम्झना

जिज्ञासा : कुनै कुरा जान्ने इच्छा

जीववैज्ञानिक : जीव विज्ञानसम्बन्धी अध्ययन गर्ने व्यक्ति

प्रगति : उन्नति , विकास

सामेल : भेला, तोकिएको ठाउँमा उपस्थित हुने काम

दमन : चिचोमिचो, दबदबाउ

मनुष्यत्व : मनुष्य हुनुको भाव, मानवता

दमित : दमन गरिएको, दविएको

बाहिष्कार : खारेजी, निष्कासन

४. दिइएका शब्दलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् ।

उदात्त

सबैका आ आफ्ना आमाबाबु उदात्त हुन्छन ।

अनुभूति

मलाई विज्ञान विषय लिनुको अनुभूति भई सक्यो ।

सुनिश्चितता

सरकारले अर्भे पनि कक्षा ११ को पाठ्यक्रम सुनिश्चित गरेको छैन ।

दमक

हाम्रो समाजमा अर्भे पनि गरिबलाई दमक गरिन् छ ।

पङ्खफुका

अहिलेको यस्तो समयमा हामिले पङ्खफुका गर्नु हुदैन् ।

निर्मित

राम मन्दिरमा रामको मूर्ति निर्मित गरिएको छ ।

न्यायपूर्ण

हामीले सधैं न्यायपूर्ण काम गर्नु पर्छ ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

अविचलित

हमी अविचलित भएर काम गर्यौं भने एकदिन अवश्य सफल हुनेछौं ।

५. दिइएका विषयक्षेत्रका शब्दहरु खोजेर लेख्नुहोस् ।

क) नेपाली चाडपर्वहरु

तिज, दसैं, तिहार, पुर्णिमा, ल्होसार, माघी आदि ।

ख) नेपाली नृत्यहरु

साकेला, लाखे, देउडा, सोरठी आदि ।

ग) नेपालका भाषाहरु

नेपाली, मैथिली, भोजपुरी, थारु, कुमाले, माग्गी, नेवारी आदि ।

घ) नेपालीका पोसाक

दौरा, सुरुवाल, ढाकाटोपी, चोली, पटुका, धोती आदि ।

ङ) नेपाली खानाका स्थानीय परिकार

दाल, भात, रोटी, तरकारी, अचार, खीर आदि।

बोध र अभिव्यक्ति

२. दिइएका प्रश्नहरुको उत्तर दिनुहोस् ।

क) माथिको पाठ कति अनुच्छेदमा संरचित छ ?

उत्तर: माथिको पाठ आठ अनुच्छेदमा संरचित छ ।

ख) पाठको दोस्रो अनुच्छेदमा कुन विषयलाई मुख्य भाव वा विचार बनाइएको छ ?

उत्तर: पाठको दोस्रो अनुच्छेदमा जीवनयात्राको क्रममा बहुजातीयतामा फक्रेको नेपाली कला र संस्कृतिको विषयलाई मुख्य भाव बनाइएको छ ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

ग) पाठको छैटौं अनुच्छेदमा कस्ता विषय वस्तुलाई प्रस्तुत गरिएको छ ?

उत्तर: पाठको छैटौं अनुच्छेदमा सांस्कृतिका नाममा आउने विकृतिको अन्त्य हुनुपर्ने कुरालाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

घ) निबन्धको पाँचौं अनुच्छेदमा कतिवटा वाक्यहरू छन् ?

उत्तर: निबन्धको पाँचौं अनुच्छेदमा २२ ओटा वाक्यहरू छन् ।

३. पाठको अन्तिम अनुच्छेद पढ्नुहोस् र अनुच्छेदका आधारमा पाँचओटा प्रश्न बनाउनुहोस् ।

उत्तर:

क) विरगंजमा कस्तो खालको संसृति पाहिन्छ ?

ख) 'वसुधैव कुटुम्बकम्' को अर्थ के हो?

ग) निबन्धकारको स्मृतिमा के कुरा ताजै छ ?

घ) हामी कस्तो संस्कृति निर्माणको समयमा छौं ?

ङ) नयाँ पुस्ताका निबन्धकारले कस्तो उज्यालो ज्योति देखेकी छन्?

४. पाठको आधारमा उपयुक्त विकल्प छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।

(क) जब म यो नै संस्कृति हो भनेर बुझ्न थालें, त्यति बेलासम्म र पनि यी पर्व मेरो जीवन र मनोविज्ञानमा सदैव रहिरहेका छन्।

(ख) नेपालको लामो इतिहास र सभ्यताले निर्माण गरेका यी साभ्रा संस्कृति मेरै संस्कृति थिए?

(ग) मनुष्य जीवनको सार्थकता भन्नु नै चेतना हो।

(घ) मैले यस यात्रामा सामेल भएर आवाज दिएँ।

(ङ) मनुष्यको मनुष्यत्व र मानवको मानवता नै सबैभन्दा ठूलो कुरा हो।

५. " जीवन एउटा प्रवाहशील .....तरखरमा थिएँ " निबन्धांश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् ।

क) जीवनलाई किन यात्रा भनिएको हो ?

उत्तर: नेपालको पूर्वी पहाडी भेगमा जन्मेकी सुधा त्रिपाठी द्वारा लेखिएको एक आत्मपरक निबन्ध हो 'संस्कृतिको नयाँ यात्रा'। उनले यस निबन्धमा जिवनलाई यात्रा भनेकी छन्।

Follow us on:

जीवन एक नदी हो। जसरी नदी दौडिरहछ, त्यसरी नै जीवनको यात्रा पनि दौडिरहेको हुन्छ। जीवन जिउने क्रममा कहिले सुख को यात्रा चल्छ भने कहिले दुःखको यात्रा चल्छ। त्यसैले जीवनलाई यात्रा भनिएको हो ।

ख) अनुच्छेदका आधारमा म पात्रलाई चिनाउनुहोस् ।

उत्तर: म पात्र पहाडको एक दुर्गन गाउँमा जन्मिएकी हुन्। उनी पछि आफ्नो शिक्षाको कारणले गर्दा काठमाडौँ पुगिन्। उनले आफ्नो जीवनलाई विभिन्न यात्राको चरणसँग तुलना गरेकी छिन् । साथै उनले आफूलाई फुलबारीको विरुवाको रूपमा उभ्याएकी छिन, जो बिस्तारै फुल्ने र कक्रने तर्खरमा छ ।

ग) नेपाली जीवनलाई किन विविधताको सुन्दर साङ्गो भनिएको हो ?

उत्तर: जीवनमा विभिन्न जातजाती, धर्म, संस्कृति एवम् विविधतामय पहिचानमा एकीकृत भएर बसोवास गरेका नेपालीलाई अनुभव गर्न पाएकाले नेपाली जीवनलाई विविधताको सुन्दर साङ्गो भनिएको हो ।

घ) अनुच्छेदमा नेपालमा रहेका कुन कुन संस्कृति उल्लेखित छन् ?

उत्तर: अनुच्छेदमा नेपालको लामो इतिहास र सभ्यताले निर्माण गरेका सम्पूर्ण साभाँ संस्कृति उल्लेखित छन्। जस्तै काठमाडौँको नेवार, मुस्ताङको थकाली, पूर्वको किराँत, उत्तरको शेर्पा, तराईको मधेसी, पश्चिमको मगर र थारु साथै दार्चूला, कर्णाली हुँदै काठमाडौँ उपत्यकाको कञ्चनजङ्घाको काखसम्मको संस्कृति उल्लेखित छन् ।

६. दिइएको निबन्धांश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर लेख्नुहोस् ।

अ) जीवनमा आलोचनात्मक हुन के गर्नुपर्छ ?

उत्तर: जीवनमा आलोचनात्मक हुन प्रश्न गर्नुपर्छ । प्रश्नबाट नै तथ्य थाहा हुन्छ र तथ्यबाट नै सत्य बोध हुन्छ । प्रश्न गर्ने बानीले मानिसलाई विवेकसिल बनाउँछ र बुद्धि दिन्छ । त्यसैले जीवनमा आलोचनात्मक हुन प्रश्न गर्ने बानी बसाल्नु पर्छ ।

आ) निबन्धांशमा कस्तो संस्कृतिको परिकल्पना गरिएको छ ?

उत्तर: निबन्धांशमा कुनै पनि वर्ण, रङ, जात, धर्म, वर्ग, लिङ्गका आधारमा विभेद नगरी सबैको मूल्य र मान्यता अटाउन सक्ने विभेदरहित, न्याय र समतामूलक , सुन्दर, शान्त र साभा संस्कृतिको परिकल्पना गरिएको छ ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

७. दिइएको निबन्धांश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् ।

अ) संस्कृति भनेको के हो ?

उत्तर: संस्कृति भनेको हाम्रो परिचय, पहिचान एवम् अनुभूति हो । संस्कृति हामी नेपाली हौं भनी हाम्रो मौलिक पहिचान दिने आधार हो ।

आ) संविधानले सुनिश्चित गरेका सांस्कृतिक विषयहरू के के हुन् ?

उत्तर: संस्कृतिको नाममा वर्ण, रङ, जात, धर्म, वर्ग, लिङ्ग, सम्प्रदायका आधारमा हुने विभेदको अन्त्य हुनुपर्छ । हरेक समुदायले आफ्नो भाषा लिपी, संस्कृत, सांस्कृतिक सभ्यता र सम्पदाको संरक्षण गर्न पाउनु पर्छ भने जस्ता कुराहरू संविधानले सुनिश्चित गरेका सांस्कृतिक विषयहरू हुन् ।

ट. उत्तर लेख्नुहोस्:

क) नेपालमा के कस्ता सांस्कृतिक विविधता छन् ?

उत्तर: नेपाल बहुजाति, बहुभाषी, बहुधर्मालम्बीहरूको सम्मिश्रण भएको सांस्कृतिक विविधतामय सुन्दर फुलबारी हो । यहाँ काठमाडौंको नेवार संस्कृति, मुस्ताङको थकाली संस्कृति, पूर्वको किरात संस्कृति, उत्तरको शेर्पा संस्कृति, तराई मधेसको मधेसी संस्कृति, पश्चिमको मगर र थारु संस्कृति जस्ता सांस्कृतिक विविधता छन् ।

ख) श्रम र संस्कृति कसरी अन्तरसम्बन्धित हुन्छन् ?

उत्तर: श्रमिक वर्गले श्रम गरेर जीवन यापन गर्छ । श्रमिक वर्गको आफ्नो संस्कृति हुन्छ । उनीहरूको संस्कृति श्रममा नै फल्ने, फुल्ने र फक्रने गर्छ । लोकजीवन, लोकसंस्कृति, लोककथा तिनका जीवनका संस्कार थिए, संस्कृति थिए र आत्मा थिए । यसरी श्रम सँगसँगै संस्कृति जन्मने भएकाले श्रम र संस्कृति अन्तरसम्बन्धित हुन्छन् ।

ग) न्यायपूर्ण संस्कृतिको निर्माण कसरी गर्न सकिन्छ, निबन्धका आधारमा लेख्नुहोस् ।

उत्तर: वर्ग, जाति, धर्म, लिङ्ग आदिका कुनै पनि आधारमा विभेद हुने कार्य समाज र राज्यले गर्नु हुँदैन । समाजमा यस प्रकारको यात्रामा संविधानले महिला र पुरुषलाई समान अधिकार दिई त्यसलाई कार्यान्वयन गर्ने हो भने न्यायपूर्ण संस्कृतिको निर्माण गर्न सकिन्छ ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

१. व्याख्या गर्नुहोस् :

क) नेपालको लामो इतिहास र सभ्यताको निर्माण गरेका यी साभा संस्कृति मेरै संस्कृति थिए, मेरो देशका सम्पत्ति थिए र मेरा ती सबै मित्रहरु एकै फुलबारीका साभा फुलहरु थिए ।

उत्तर: प्रस्तुत गद्यांश कक्षा ११ को नेपाली विषय अन्तर्गत पर्ने 'संस्कृतिको नयाँ यात्रा' नामक निबन्धबाट साभार गरिएको हो । यस निबन्धका लेखक सुधा त्रिपाठी हुन् । यस निबन्धमा उनले आफू स्वयमलाई 'म' पात्रको नामले चित्रण गरी जीवनलाई एक गतिशील यात्राको रूपमा व्याख्या गरेकी छन् । आफूलाई संस्कृतिको यात्रा हेर्ने प्रत्यक्ष दर्शीका रूपमा आएर सांस्कृतिक विभेद अनत्य हुनुपर्छ भन्ने कुरालाई तिबन्धका माध्यमले विस्तृत रूपमा वर्णन गर्न खोजेको पाइन्छ ।

माथि दिइएको वाक्यांशले हामीलाई के भन्न खोजेको छ भने प्राचीन कालदेखि नै चलायमान यस जीवन प्रक्रियामा विभिन्न संस्कृतिले स्थान ओघटदै आएको पाइन्छ। दार्चुला, कर्णाली हुँदै काठमाडौँ उपत्यका देखि कञ्चनजङ्घाको काखसम्मको संस्कृति एकजनाको मात्र नभएर सम्पूर्ण नेपालीको हो । ती सम्पूर्ण संस्कृतिले सांस्कृतिक विविधता कायम गरेकाले राष्ट्रको गौरव बन्न पुगेको छ । नेपाल सांस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण राष्ट्र भएकाले पनि यहाँ व्यक्ति अनुसार, संस्कृति फरक रहेको पाइन्छ । तर जसले जुन संस्कृति अनुसरण गरेको भएतापनि सबै व्यक्तिहरू नेपाली गौरवको एकीकृत छायाँमा बसेका छन्। त्यसैले 'म' नामक पात्र त्रिपाठीले सांस्कृतिक विविधतामय एकता भएको नेपाललाई एउटा फुलबारीको सप्तरङ्गी फुल भनेकिछन्। साथ साथै ती फुल मध्य आफु पनि एक रहेको भन्दै आफूलाई उभ्याएकी छन् ।

अतः आफू स्वयम्, 'म' पात्र रहि चित्रण गरि यस निबन्धमा त्रिपाठीले जीवनलाई एक गतिशील यात्रासँग तुलना गरी, तुलनात्मक ढङ्गले नेपाली सांस्कृतिक विविधतामय एकतालाई सरल शैलीमा रचना गरेको पाउन्छ ।

ख) संस्कृतिका नाममा.....भेद विकृति हुन् ।

उत्तर: प्रस्तुत गद्यांश कक्षा ११ को नेपाली पाठ्यपुस्तक अन्तर्गत पर्ने 'संस्कृतिको नयाँ यात्रा' नामक निबन्धबाट साभार गरिएको हो । यस निबन्धका लेखक सुधा त्रिपाठी हुन् । उनि सम्पूर्ण नेपालीको मस्तिष्कमा बस्न सफल भएकी छन् । मुख्यत सांस्कृतिक रचना गर्न मन पराउने भगकाले नै धेरै जसो उनका कृतिहरु संस्कृतिसँग मै सम्बन्धित हुने गर्छन ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

उनले यस निबन्धमा पनि 'म' पात्रको चित्रण गरी मानवीय जीवनलाई सांस्कृतिक यात्रासँग तुलना गरेर नेपालमा विद्यमान संस्कृतिको महत्त्व साथै यसमा रहेका विकृतिलाई हटाउनुपर्छ भन्ने कुरालाई छर्लङ्ग पारेकी छिन् ।

माथि दिइएको वाक्यांशले हामीलाई के भन्न खोजेको छ भने जसरी सम्पूर्ण विषयवस्तुको सबल र दुर्बल पक्ष हुन्छ, त्यसरी नै नेपालमा विद्यमान संस्कृतिको पनि केही दुर्बल पक्षहरू रहि आएको पाइन्छ । अहिलेको यो विकसित समयमा आएतापनि संस्कृतिका नाममा गरिने विभेदहरू दुर्गम गाउँमा अझै व्यापक नै छन् । पखपरागत अवधारणालाई अनुशरण गरेकै कारण ती विभेदको अन्त्य भएको छैन । संस्कृतिका नाममा गरिने विभेदले समाजलाई विकृतिको मार्गमा लगिरहेको छ । त्यसैले हामी सम्पूर्ण नेपालीहरू एकिकृत भई त्यस्ता विवेद एवम् विकृतिलाई परै पन्छाएर अघि बढ्नुपर्छ । यसरी 'म' पात्रको चित्रण गरेर सांस्कृतिक विवेदलाई अन्त्य गर्ने कुरालाई विस्तृत रूपमा वर्णन गरिएको पाउछ ।

अतः बिबन्धमा बहुते सारल वाक्यको प्रयोग गरी जीवन एक सांस्कृतिक यात्रा हो भन्ने कुरालाई छर्लङ्ग पार्ने खोजीएको पाइन्छ ।

१०. समीक्षात्मक उत्तर लेख्नुहोस्:

क) नेपालमा विद्यमान संस्कृतिका सबल र दुर्बल पक्षको चर्चा गर्नुहोस् ।

उत्तर: सुधा त्रिपाठीद्वारा रचिएको यस 'संस्कृतिको नयाँ यात्रा' निबन्धमा मुख्यतय संस्कृतिको सबल पक्षलाई केन्द्रित गरिएको छ । हामीलाई थाहा नै छ नेपाल एक भौगोलिक, जातीय, धार्मिक, सांस्कृतिक, लैङ्गिक, विविधता भएको एक समृद्ध मुलुक हो । यद्यपि उक्त विविधता बीच पनि सहिष्णुताका साथ जीवन गरेको एकताको स्थितिले नै प्रष्ट पार्दछ कि हामी हाम्रा विविध संस्कृतिका बीच पनि उदार र गुणग्राही रहदै, आएका छौं । लामो समयदेखिको यो विविधतालाई स्वीकार गर्दै गाब्यता दिनु नै अहिले नेपाली समाजमा विद्यमान संस्कृतिको एकदम सबल पक्ष हो । तर संस्कृतिको आजको अवस्था सम्म आइपुग्ने समर समयवदीका बीच विभिन्न विषमता, निर्भेद र बहिष्कारको अवस्था उत्पन्न भएको छ । ति विसंदहरू अझै पनि नेपाली सांस्कृतिक समाजमा विद्यमान रहेका पाइन्छन् । यो नै अहिलेको संस्कृतिको दुर्बल पक्ष रहेको पाइन्छ । यसरी दुर्बल भन्दा सबल पक्षहरू प्रसस्त रूपमा रहको हुनाले नेपाली संस्कृति विद्यमान छ ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

ख) 'सांस्कृतिक रूपमा न्यायपूर्ण समाजले मात्र समतामूलक समाजको निर्माण गर्न सक्छ' विवेचना गर्नुहोस् ।

उत्तर: दुर्गम ठाउँमा जन्मेपछि नेपाली साहित्यिक जगत्मा अविस्मरणीय भूमिका निर्वाह गरेकी साहित्यकार 'सुधा त्रिपाठी' ले रचेको यस निबन्धमा साहित्यिक यात्राको कुरालाई छर्लङ्ग पारिएको छ । भूगोल, जात, धर्म, भाषा, लिङ्ग, वर्ग, संस्कृति आदिका आधारमा विविधता भएको हाम्रो देशमा विविध खालका विकृतिहरू रहेका छन् ।

संस्कृति समाज वा राष्ट्रको धरोहर हो । हरेक मानिसहरूको आ-आफ्नै प्रकारका संस्कृति हुन्छन् । ती संस्कृतिमा समानता र न्याय भएन भने समाजले प्रगति गर्न सक्दैन । महिला भएकै कारण अपहेलित हुन्, गरिव भएकै कारण सांस्कृतिक पहुँच नहुनु, ग्रामीण भेगमा बसोबास गर्ने भएकै कारण सांस्कृतिक पहुँच नहुनु, समाजविकासका बाधक हुन् । हामी बाचेको पृथ्वी साभ्ना हो, हाम्रा भावना साभ्ना छन् । तसर्थ संस्कृतिका नाममा लिङ्ग, वर्ग, रङ, भूगोल, जाति, धर्मका आधारमा हुने भेद विकृति हुन् । यस्ता विकृतिहरूलाई संविधानले पनि स्थान दिनु हुँदैन । संविधानले कानुन विपरीत मानेका विषयहरूलाई हामीले कार्यान्वयनमा ल्याउन जरुरी छ । तसर्थ सांस्कृतिक रूपमा सबैलाई न्याय गर्ने परिपाटीले मात्र सबैको सम्मान गर्ने समतामूलक समाजको निर्माण गर्न सक्छ ।

११. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनुहोस् ।

क) संस्कृतिभिन्न के के लुकेका हुन्छन् ?

उत्तर: संस्कृतिभिन्न कुनै पनि जातजातिका लवाइखवाइ, विशभूषा, भाषा, दर्शन, मान्यता र विश्वास लुकेका हुन्छन् ।

ख) बहुजातीय मुलुकका के कस्ता विशेषता हुन्छन् ?

उत्तर: बहुजातीय मुलुकका सांस्कृतिक विविधता, सांस्कृतिक सम्पन्नता, जातीय पृथक्ता, जातीय सद्भाव, राष्ट्रिय एकता, धार्मिक एवं सांस्कृतिक मेल जस्ता विशेषता हुन्छन् ।

ग) 'संस्कृति मधुरस हो, सभ्यता धार हो' भन्नाको तात्पर्य के हो ?

उत्तर: जसरी विनाधार मधुरस भण्डारण हुन सक्दैन ठीक त्यसैगरी सभ्यता भएन भने संस्कृति पनि फक्रन सक्दैन, नेपालीहरूको साभ्ना सभ्यता र संस्कृति मेलका कारण नेपाल मधुरसले भरिपूर्ण मौरीको घर जस्तै बनेको छ भन्नुनै यसको तात्पर्य हो ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

घ) 'पृथक्ता' र 'अभ्यागत'को अर्थ लेख्नुहोस् ।

पृथक्ता : भिन्नता

अभ्यागत : पाहुना, अतिथी

१२. दिइएको अनुच्छेद पढी चारवटा मुख्य बुँदाहरु टिप्नुहोस् र एक तृतीयांशमा सार लेख्नुहोस् ।

बुँदाहरु:

१. पुर्खाको विगत, हाम्रो वर्तमानको व्यवहार नै भोलिका सन्तानको साँस्कृतिक धरोहर बन्नु,
२. आमाबुबा, गुरु, पाहुना, वनस्पतिलाई देवत्वकरण गरी आदर गर्ने संस्कृति हाम्रो अमूल्य निधि हुनु,
३. छोराछोरीलाई संस्कारयुक्त शिक्षा दिएमा संस्कार र संस्कृतिको संरक्षण हुने,
४. परोपकारी बनाउने संस्कार र संस्कृति हाम्रो प्राण भएकाले यसको संरक्षण गर्नुपर्ने ।

सारांश

नेपाली संस्कृति

पुर्खाको विगत र हाम्रो वर्तमान नै भोलिका सन्ततिको साँस्कृतिक धरोहर भएकाले छोराछोरीलाई सम्पत्तिको सट्टा संस्कारयुक्त शिक्षादीक्षा दिएर संस्कार र संस्कृतिको निर्माण गर्नुपर्छ । आमाबुबा, गुरु, पाहुना, वनस्पतिलाई देवत्वकरण गरी आदर गर्ने संस्कृति हाम्रो अमूल्य निधि हो । परोपकारी बनाउने संस्कार र संस्कृति हाम्रो प्राण भएकाले हामीले यसको संरक्षण गर्नुपर्छ ।

दिइएको अनुच्छेदको शब्द सङ्ख्या : १६२

एक तृतीयांश शब्द सङ्ख्या : ५४

सारांश शब्द सङ्ख्या : ५४

भाषातत्त्व

व्याकरण अभ्यास

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

पदवर्ग: नाम

१. दिइएको अनुच्छेद पढी नाम वर्गका शब्दको पहिचान गर्नुहोस् ।

उत्तर: हुल, भिक्षु, स्तूप, परिक्रमा, सहर, भीमसेन, स्तम्भ, मन्जु, स्वयम्भू, प्राङ्गण, वुवा, खुशी, व्यक्त, नारायणहिटी, दरबार, सिंहदरबार, हनुमानढोका, एयरपोर्ट, कीर्तिपुर, महिमा, काठमाडौं, दृश्य, हात, प्रसाद, भोला, बाँदर ।

२. दिइएका शब्दहरूबाट एउटै उपवर्गमा पर्ने नामहरूको सुची बनाउनु होस् ।

उत्तर:

क) व्यक्तिवाचक नाम

गोपाल, काठमाडौं, कर्नाली, रामायण, मुनामदन, तिहार, होली, तिज, धरमपुर, दसें

ख) जतिवाचक नाम

फूल, गाई, माछो, किताब, घर, विद्यालय, जुत्ता, औंठी, टोपी, साइकल, कार

ग) समूहवाचक नाम

वथान, लहर, चाड, खात, फौज, भुष्पो

घ) द्रव्यवाचक नाम

रगत, कुहिरो, ढुङ्गा, माटो, सुन, चाँदी, चामल, पानी, शोभिता, तेल

ङ) भाववाचक नाम

रिस, बसाइ, चोरी, युद्ध, मुख्याइँ, प्रेम, घृणा, मानवता, शिक्षा, पढाई, जवानी, गरिबी, बाल्यावस्था

३. दिइएको अनुच्छेदबाट बिसओटा नाम शब्द टिप्नुहोस् ।

नेपाल, पर्व, नारी, रूप, गौरा, महिला, व्रत, भगवान्, शिव, पार्वती, पुजा, सुख, समृद्धि, कामना, नदी, घर, पोखरी, चना, गहुँ, मकै ।

४. पाठको पहिलो अनुच्छेदमा रहेका नाम शब्दहरू टिप्नुहोस् ।

बाल्यकाल, दसें, स्मृति, हृदय, नेपाल, पहाड, गाउँ, संस्कृत, महिना, बुबा, आमा, भरना, कोसी, नदी, लेखनाथ, बाढी, भरि, पहिरो, हिलो, धर्ती, पुर्खा, लुगा, पिड, खाना, केरा, कुराउनी, मासु, चिउरा, परिकार, दक्षिणा, बालिका, तिहार, खुशी, जीवन आदि ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

पदवर्गः सर्वनाम

१. दिइएको अनुच्छेदमा नामको सट्टामा उपयुक्त सर्वनाम पद प्रयोग गरि पुनर्लेखन गर्नुहोस् ।

उत्तरः

क) आमाबुबाले छोराछोरीलाई पढ्नका लागि धनगढी पठाए । उनीहरु त्यहाँ बसी धेरै पढे । छोरी पढीसकेपछि गाउँ फर्की । उसले गाउँमा एउटा विद्यालय खोली । केही वर्षपछि छोरो पनि गाउँमै फर्क्यो । उसले पनि त्यस विद्यालयमा पढाउन थाल्यो । आमाबुबा खुशी हुनुभयो ।

ख) मेरी छोरी ज्ञानुले व्यवस्थापनामा स्नातक गरिन् । उनी आफ्नो गाउँमा गइन् । उनले गाउँमा उद्योग खोलिन् । उद्योगमा धेरै मानिसले जागिर पाए । उनीहरुको आर्थिक स्थिति सुधियो ।

२. दिइएका सर्वनामलाई मिल्दाजुल्दा उपवर्गमा सूचीकृत गर्नुहोस् ।

उत्तरः

क) पुरुषवाचक सर्वनाम

अ) प्रथम पुरुषवाचक : म, हामी

आ) द्वितीय पुरुषवाचक : तँ, तिमी, तपाईं, तपाईंहरु

इ) तृतीय पुरुषवाचक : ऊ, त्यो, उनी, उनीहरु, उहाँ, उहाँहरु

ख) दर्शकवाचक सर्वनाम

यो, यी, यिनीहरु, त्यो, ती, तिनीहरु

ग) सम्बन्धवाचक सर्वनाम

जो, जे, जुन, जेसुकै, जोसुकै, जुनसुकै

घ) प्रश्नवाचक सर्वनाम

को, के, कुन, केही, कोही, कुनै

ङ) निजवाचक सर्वनाम

आफू, आफैं, स्वयम्, निज, अरु

Follow us on:

३. दिइएको गद्यांश पढी दशवटा सर्वनाम टिप्नुहोस् ।

उत्तर: म, हामी, तिमी, उनीहरु, तपाईं, को को, ऊ, जोसुकै, तँ, यस, आफैं ।

४. दिइएका सर्वनामलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् ।

त्यो

राम घर गएकाले त्यो आज स्कुल आएन ।

तिनीहरु

सीता र गिता त घरमै थिए फेरि तिनीहरु पढ्न किन आएनन् ।

यी

यी भ्रष्टाचारी नेताहरुले गर्दा आज देशमा अशान्ति फैलिएको छ ।

स्वयम्

आफ्नो अधिकारका लागि आफू स्वयम् लड्नु पर्छ ।

जे

तिमीलाई जे इच्छा लाग्छ, तिमी त्यही गर ।

को

तिमी को हाँसैले त चिनिन नि ।

के

तिमी खानामा के खान्छौ ।

आफू

परिवर्तन गर्दा पहिला आफूबाट सुरुवात गर्नुपर्छ ।

उहाँ

बुबालाई खाना खान बोलाएको उहाँ अभै आउनु भएको छैन ।

कोही

साथीहरुलाई खेल्न बोलाएको कोही पनि आएनन् ।

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

प्रत्येक

हामी प्रत्येक नेपालीको मनमा आफ्नो देशको लागि सम्मान हुनुपर्छ ।

अरु

हामीले अरुको देखासिखि गर्नुहुदैन ।

सबै

हाम्रो देश नेपाल, नेपालीहरूको साभ्गा फुलबारी भएकाले सबैले यसको संरक्षण गर्नुपर्छ ।

केही

तिमी बिरामी छौं त्यसैले तिमी बासी खानेकुरा केही नखाऊ ।

हजुर

बुबा यहाँ पो हुनुहुदो रहेछ, मैले त हजुरलाई घरमा खोजीराथे ।

पदवर्ग – विशेषण

१. दिइएको गद्यांशबाट विशेषण शब्द पहिचान गरी लेख्नुहोस् ।

उत्तर: एक, दुइटा, त्यस, एउटा, ठुलो, चलाख, कमजोर, धूर्त, मेरा, यो, धमिलो, प्रिय, सफा, सानो ।

२. दिइएका पदावलीबाट विशेषण शब्द छानी तिनलाई उपवर्गमा वर्गीकरण गर्नुहोस् ।

उत्तर:

क) गुणबोधक विशेषण

सेतो, बलियो, गतिलो, बुझ्छुड, चड्दो, शीतल, सांस्कृतिक, नैतिक, मलिलो

ख) सङ्ख्याबोधक विशेषण

लाखौं, पाँच, सयौं, सप्त

ग) परिमाणबोधक विशेषण

प्रशस्त, अलिकति, थोरै, सबै

Follow us on:

घ) सार्वनामिक विशेषण

यो, त्यो, यी, ती

ङ) भेदक विशेषण

उसको, मेरो, तिम्रो

३. दिइएको अनुच्छेदबाट दशओटा विशेषण शब्द पहिचान गरि टिपोट गर्नुहोस् ।

उत्तर: मेरो, सेता, हरियो, उर्वरशील, विविध, अनेक, सयौं, मेहनती, यस, वीर, स्वच्छ, प्राकृतिक, नेपालको ।

४. 'संस्कृतको नयाँ यात्रा' निबन्धबाट पाँचवटा विशेषण शब्दहरु टिप्नुहोस् ।

उत्तर: मेरो, एक, निलो, मीठो, यी, दुर्गम, गतिशील, साभ्ना, सबै, वास्तविक, हाम्रो, नयाँ ।

पदवर्ग – क्रिया

१. दिइएको गद्यांशबाट क्रियापद पहिचान गरी लेख्नुहोस् ।

उत्तर: फुके, वने, सकेनन्, सजिए, बनेनन्, सकेनौं, पोलिए, बदलिए, बहकिए, मिसिए, लरबरियो, रह्यो ।

२. दिइएका क्रियापद प्रयोग गरी आफूलाई मनपर्ने विषयमा छोटो अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

उत्तर: मेरो भाइले सरकारी जागिर खान्छ । उसले सरकारी स्कुलमा नै पढ्यो । अहिले भाइ विद्यालयमा पढाउन गएको छ । उसके असल शिक्षक बनी नाम कमाओस् भन्ने मेरो चाहाना छ । भाइ विद्यालयबाट कतिखेर आउला भनी म उसैको पर्खाइमा बसेको थियो । भाइ विद्यार्थीसँगै बाटोमा हिँड्दै थियो भनेर श्यामले भन्न नपाउँदै आँगनीमा टुप्लुक्क आइपुगेको भाइले श्याम फुट बोल्छन् भनी रिसाएभै गर्दा श्याम त डराएर जुरुक्कै उठेछ ।

३. दिइएका क्रियापदलाई मिल्दो उपवर्गमा वर्गीकरण गर्नुहोस् ।

उत्तर:

१. अर्थप्रधानताका आधारमा

क) मुख्य क्रिया

सुन्छ, पढ्छ, हाँस्छ, भयो, रुँदै, हुन्छ, ल्याउँछ, बनाउँछ, आइ, गएको, हुनु, उम्रँदै, वाङ्गिन्छ,

Follow us on:

Puspa Shrestha

puspas.com.np

Puspa Shrestha

भुतभुताउनु, छापेको, फरफरायो, कलकलाउँछ, लेख्छ, दियो, पढ्ने, भएको, भिजाउँदै, गर्दछौं, सुनिन्छ ।

ख) सहायक क्रिया

छ, हाल्छ, सक्यो, पगे, हो, थियो, छन्, सकेछ ।

२. बनोटका आधारमा

क) सरल क्रिया

सुन्छ, पढ्यो, ल्याउँछ, सक्यो, बनाउँछ, भयो, खोज्यो, वाङ्गिन्छ, फरफरायो, कलकलाउँछ, लेख्छ, दियो, गर्दछौं, सुनिन्छ ।

ख) जटिल क्रिया

भनिहाल्छ, रुँदै छ, आइसक्यो, आइपुगे, गएको हुने छ, उम्रँदै छ, भुतभुताएको छ, छापेको थियो, पढ्ने छ, भएको छ, भिजाउँदै छ, लेखिसकेछ ।

३. कर्मका आधारमा

क) सकर्मक क्रिया

सुन्छ, पढ्यो, ल्याउँछ, बनाउँछ, खोज्यो, लेख्छ, दियो, पढ्ने छ, भिजाउँदै छ, गर्दछौं ।

ख) अकर्मक क्रिया

हाँस्छे, दगुर्छन्, रुँदै छ, आइसक्यो, छ, हो, उम्रँदै छ, फरफरायो, कलकलाउँछ, भएको छ, सुनिन्छ ।

४. दिइएको अनुच्छेदबाट बाह्रओटा क्रिया टिप्नुहोस् ।

उत्तर: पर्दै छ, भएको छ, ल्यायो, हरायो, वगायो, पुर्यो, आएछ, सुन्छु, हेर्छु, छुन्छ, रुवाउँछ, पर्छन्, बन्दछ ।

५. 'संस्कृतिको नयाँ यात्रा' निबन्धको दोस्रो अनुच्छेदबाट पन्ध्रओटा क्रियापद टिप्नुहोस् ।

उत्तर: हो, रहेछौं, रहेछ, पुगें, भयो, थालें, पाएँ, मनाउँथ्यौं, मनाउँथे, गाउँथे, गर्थे, बताउँथे, भएँ, बुझें, गरें, थिए ।

Follow us on:

THE END

If you liked this note, then please do share it with your friends and please subscribe to our [YouTube Channel](#). Also, like and follow us on our [Facebook Page](#).

Class 11 Notes Collection

Now, it is easier to find notes of all chapters for English and Nepali subjects. Just click on the following button and you will get complete lists of chapters with links to notes. 😊

[English](#)

[Nepali](#)

Please email us at pdf-feedback@puspas.com.np if you have any suggestions or feedback.

Follow us on:

